

לגבות מגופו, תנאי היא שנחלקו בדבר, דתניא: (2)

שור שנתחרשו בעליו, ושנשתטו [או שנשתטו] בעליו, ושחלכו [או שהלכו] בעליו למדינת הים:

יהודה בן נקוסא אמר [בשם] פומבוכס: הרי הוא בתמותו, עד שיעידו בו בפני הבעלים עצמם, ומפרש לדבריו ואזיל.

וחכמים אומרים: מעמידין לחן אפוטרופין, ומעידין בחן בפני אפוטרופין, ומפרש לה ואזיל.

ואם חזר ונתפקח החרש אחר שהעידו בו בפני האפוטרופין, ונשתפה השוטה, והגדיל הקטן, ובאו בעליו ממדינת הים:

יהודה בן נקוסא אמר פומבוכס: חזר לתמותו, (3) עד שיעידו בו בפני בעלים, ומשום ש"רשות משנה".

רבי יוסי אומר: הרי הוא בחזקתו, והרי הוא מועד כשהיה.

לעולם לא תיפוך, ואכן סובר רבי יוחנן שנזקקין כאן לנכסי יתומים, ומשום דמזיק שאני, שטובת העולם היא שלא ירבה להזיק, ולכן נזקקין לנכסיהם אפילו כשהם קטנים לדעת רבי יוחנן. (8)

ומבארת הגמרא את טעם מחלוקתם:

רבי יוחנן אמר: מעליית יתומים, ומשום דאי אמרת שהניזק ישתלם מעליית אפוטרופוס, ממנעי ולא עבדי אפוטרופוס [יימנע בית הדין מלמנות אפוטרופוס], כי האנשים יסרבו להתמנות לאפוטרופסין. (4)

רבי יוסי בר חנינא אמר: מעליית אפוטרופוס, וחזרין האפוטרופסין ונפרעין מן היתומים לכו גדלי [נפרעים האפוטרופוסים מנכסי היתומים את מה ששלמו, לכשיגדלו היתומים], ושוב אין לחוש שיימנעו אנשים מלהימנות לאפוטרופסין.

עוד מבארת הגמרא:

ודין זה, אם מעמידין לחן אפוטרופין לתם

שלא כרב פפא שם.

8. רא"ש.

1. ראה בתוספות, ברשב"א וברא"ש, אם יש ללמוד מכאן לכל אפוטרופוס של נכסי יתומים, שהוא פטור מלשלם אם פשע בנכסיהם.

2. את כל הברייתא מפרשת הגמרא בהמשך הענין, ומתוך כך מתבאר, שנחלקו בדבר תנאים.

3. לפי פשוטו אינו מובן, שהרי אמר סומכוס

לקבל עליהם עדות, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל דין, וקטנים כמי שאינו בפניהם דמי, ולא הוצרכו לאותם טעמים אלא לענין שטר חוב מקויים היוצא על היתומים; וכן פירשו הרשב"א והרא"ש.

וב"שיטה מקובצת" בשם תלמידי הר"פ כתוב, שקושיית הגמרא היא לפי השיטה הסוברת שהטעם הוא משום שאינן בני מצוה [וכן משמע מרש"י]; ואולם המהרש"א כתב, שעיקר קושיית התוספות היא, על המבואר בהמשך הסוגיא ש"טועה" מי שסובר שנזקקין, וזה הרי לא יתכן, כי שמא אותו מאן דאמר סובר

בפני אפוטרופוס כדי לעשותו מועד, ומאי "הרי הוא בתמותו" — שאמר סומכוס קודם שהעידו בו בפני הבעלים — הרי הוא בתמימותו, והיינו, דאם הזיק כשהוא תם לא מחסרינן ליה לגבות מגופו, אבל אם יעידו בו בפני האפוטרופוס יעשה מועד ויגבו את הנזק —

אלמא, הרי מוכח שסובר סומכוס: אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, שהרי משום כך "הרי הוא בתמימותו.

ואילו חכמים הרי חולקים ואומרים: מעמידין לתם אפוטרופוס ומעידין לתם בפני אפוטרופוס, משמע שהם באים לומר שאינו בתמימותו, אלמא סוברים חכמים: מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו.

ונמצא, שדין "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו" מחלוקת תנאים היא! (4)

מוסיפה הגמרא ומבארת את הברייתא:

ומפרשת הגמרא את הברייתא, ומתבאר שנחלקו תנאים בדין: "בית דין מעמידים להם אפוטרופוס לתם לגבות מגופו":

אמרי בני הישיבה שאמרו "תנאי היא": והרי מאי "הרי הוא בתמותו" עד שיעידו בו בפני הבעלים "דקאמר סומכוס" ?

אילימא כפשוטו, דלא מייעד השור כלל על ידי אפוטרופוס, עד שיעידו בו בפני הבעלים, כך הרי אי אפשר לומר:

דהא מרקתני סיפא: "נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן ובאו בעליו ממדינת הים חזר לתמותו", מכלל דאייעד על ידי האפוטרופוס עד שלא הגדיל הקטן, שאם לא כן מעולם לא יצא מתמותו שיוצרך לחזור אליו; ואם כן אי אפשר לפרש את דברי סומכוס שאמר ברישא: "הרי הוא בתמותו", שאינו נעשה מועד על ידי אפוטרופוס —

אלא בהכרח, שאף סומכוס מודה שמעידין

רש"י שם; או כפי שנתבאר שם באות ה בשם הרמב"ם, שמעידין בו תחילה בפני אפוטרופין, ולא כדי לעשותו מועד, ראה שם.

ב. מתבאר מן הסוגיא לדעת סומכוס, שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו של חרש שוטה וקטן, וגם אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו של מי שהלך למדינת הים, וכתבו התוספות לעיל, שמשום הכי אין גובין מגופו כשהלך למדינת הים, כי היות ואין לו בעלים גמור אלא על ידי העמדת אפוטרופוס, לכן הקילו חכמים בתם שהקילה בו תורה לשלם חצי נזק.

וראה עוד ברשב"א בעמוד א, שדחה מכח סוגיא זו את הסוברים בטעם הדין שאין גובין מגופו, שהוא משום ד"פלגא נזקא קנסא" ואלו

לעיל, שאי אפשר לעשותו מועד אלא בפני הבעלים, ואם כן מה שייך "חזר לתמותו" ? ומכח קושיא זו מפרשת הגמרא בהמשך את דברי סומכוס הראשונים שלא כפשוטם, ולא בא אלא לומר: "אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו".

4. א. לפי מה שנתבאר, שעיקר מחלוקת סומכוס וחכמים ברישא היא: אם מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, אם כן צריך ביאור מה הוא זה שאמרו חכמים: "ומעידין בהם בפני אפוטרופין", והרי בתם אנו עוסקים !

וצריך בהכרח לפרש, שמעידים בפניהם כדי לקיים קבלת עדות בפני בעל דין, ועל דרך שנתבאר בעמוד א בהערה 3 אות א על דברי

אי בשור תב, אם כן הרי פשיטא שהוא משלם חצי נזק, שהרי אף שור דכולי עלמא [של כל העולם, ולא של חשו"ק] נמי חצי נזק הוא דמשלם ולא נזק שלם; ואם להשמיענו ש"מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", ליתני: "רבי יעקב מחייב", ואנחנו נדע שבתם הוא עוסק, ומעמידין אפוטרופוס לתם, שהרי במועד אין בזה חידוש!⁽⁷⁾

ואי, שמא תאמר דבשור מועד הוא שאמר רבי יעקב, ולהשמיענו, שאם של חשו"ק הוא אינו משלם אלא חצי נזק, אף כך אי אפשר לומר, כי:

אי דעבדי ליה שמירה, אם שמרוהו, אם כן כלל כלל לא בעי לשלומי [לא היה להם לשלם אפילו חצי נזק]!?

ואי דלא עבדי ליה שמירה, ואם אנו עוסקים באופן שלא שמרוהו, אם כן כוליה נזק בעי שלומי [צריכים היו לשלם נזק שלם ולא חציו]!?

ואם כן באיזה אופן חידש רבי יעקב שאינו משלם אלא חצי נזק!?

אמר פירש רבא: לעולם עוסק רבי יעקב בשור מועד של חשו"ק, ודקשיא לך: או שלא ישלם כלל אם שמרוהו, או שישלם הכל אם לא שמרוהו —

אימא לך: **והכא במאי עסקינן**, דעבדי ליה

וסיפא — שנחלקו סומכוס ורבי יוסי, אם חזר השור לתמותו כשנתפקח החרש, או הגדיל הקטן או נשתפה השוטה, וכשחזרו בעליו ממדינת הים — **במאי קמיפלגי** [מה הוא טעם מחלוקתם]?

"רשות משנה", הרשות שנשתנתה לו, שיצא השור מידי אפוטרופוס ונכנס לרשות בעלים, משנה את העדאתו, כלומר: אם בטלה ההעדאה מן השור, וצריך העדאה אחרת ברשות שהשור עכשיו, הוא **דאיכא בינייהו** [בין סומכוס לרבי יוסי]:

סומכוס סבר: רשות שנשתנתה משנה את העדאתו, ועד שלא יועד השור ברשות זו אינו מועד.

ורבי יוסי סבר: רשות שנשתנתה אינה משנה את העדאתו, והרי הוא מועד כאשר היה.⁽⁵⁾

תנו רבנן: שור של חרש שוטף וקטן, שנגח: רבי יעקב משלם חצי נזק.

תמהה הגמרא על הלשון "רבי יעקב משלם חצי נזק", דמשמע שהוא משלם חצי נזק: **רבי יעקב, מאי עבדתיה** [מה מעשיו של רבי יעקב כאן]!?

אלא אימא, כך תשנה את הברייתא: **רבי יעקב אומר: משלם חצי נזק.**⁽⁶⁾

ומקשינן עוד: **במאי עסקינן** [באיזה שור אנו עוסקים]!?

6. ב"ספר המפתח" הביאו מכמה אחרונים, שבלשון "רבי יעקב משלם" יש סוד גדול.

7. על פי תוספות ד"ה אדמוקי, וראה גם ברש"י.

לאו בני קנסא, כי זה אינו שייך במי שהלכו בעליו למדינת הים.

5. וכן סובר רבי יוסי במשנתנו.

אמר ליה אביי לרבא: וכי אטו לא פליגי רבי יעקב ורבי יהודה בדין שורו של חשו"ק, וכדבריך, שבשיטה אחת הם!?

והתניא: שור של חרש שומטה וקטן, שנגח, רבי יהודה מחייב נזק שלם, ורבי יעקב אומר: חצי נזק הוא דמשלם, הרי שנחלקו בדין זה!?

אמר רבה בר עולא: אכן לא נחלקו, ומה שמחייב רבי יהודה פירש רבי יעקב, כלומר: אף לרבי יהודה אינו משלם אלא חצי נזק, ורבי יעקב לפרש את דבריו הוא בא לומר שחצי נזק בלבד הוא משלם.

ומבאר הגמרא: ולאביי, דאמר פליגי רבי יעקב ורבי יהודה, במאי פליגי? כלומר, באיזה אופן נחלקו, ומה הוא טעם מחלוקתם?

אמר לך אביי לפרש את שתי הברייתות:

הכא במאי עסקינן: במועד, ולא נטריה כלל [לא שמרו כלל] ואפילו שמירה פחותה כדין מועד, ולכן רבי יהודה מחייב אותו נזק שלם שהרי גם לצד המועדות שבו לא עשה את השמירה הראויה, ואילו רבי יעקב שנחלק, סבר לה כרבי יהודה בחדא, ופליגי עליה

לשור שמירה פחותה, היינו שנעל בפני השור בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה בלבד, ולא עבדי ליה לשור שמירה מעולה שתוכל לעמוד אפילו בפני רוח שאינה מצויה, ויצא השור כשנפרצה הדלת על ידי רוח שאינה מצויה, ומשום כך אינו משלם אלא חצי נזק, וכפי שהגמרא מבארת:

ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודה, דאמר צד תמות — אף לאחר שנעשה מועד — במקומה עומדת, כלומר: את החצי מן הנזק משלם הוא כחומרותיו וכקולותיו של תם —

וסבר לה רבי יעקב עוד כרבי יהודה, דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה שלא כתם שהוא צריך שמירה מעולה; ומיהו היות ו"צד תמות במקומה עומדת", אין השמירה הפחותה פוטרתו אלא מחצי נזק, אך חצי נזק הוא משלם משום צד התמות שבו, וזה הוא חצי הנזק שחייב רבי יעקב, וזה הוא חידושו, ולכן לא אמר סתם "רבי יעקב מחייב".

ואם תאמר: כיון שמצד תמות הוא משלם, האיך הוא משלם על ידי אפוטרופוס? אימא לך: וסבר לה רבי יעקב כרבנן, דאמרי: מעמידין אפוטרופוס לתם — ולצד תמות שבמועד — לגבות מגופו.⁽⁸⁾

לתם, אם כן ישמיענו דין זה בתם, ולמה השמיענו דין זה במועד ובצד תמות?!? ובעיקר יש לתמוה: איך השמיענו רבי יעקב כל כך הרבה דינים בלשון הקצרה שאמר, וראה עוד שם מה שתמה, וראה שם מה שיישב.

8. הקשה ב"פני יהושע": מה הוא עיקר החידוש של רבי יעקב בדין זה, כי אם בא הוא להשמיענו שצד תמות במקומה עומדת, ומועד די לו בשמירה פחותה, היה לו להשמיענו דין זה בשור של פקח; ואם להשמיענו שמעמידין אפוטרופוס

יהודה בדין "מעמידין", ואדרבה לכולי עלמא "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", אם כן, אדמוקי לה, עד שרבא מפרש את דברי רבי יעקב — המחייב חצי נזק — במועד, וכגון שעשו לו שמירה פחותה, ולכן אינו משלם אלא את חצי הנזק שמצד התמות —

נוקמא בתם, היה לו לפרש את דבריו בשור תם, והוא משלם חצי נזק, באחד משני אופנים:

אז לרבי יהודה, כלומר, לצד שרבי יעקב מ-א סובר כרבי יהודה, הסובר שתם לא די לו בשמירה פחותה, נפרש את דברי רבי יעקב, בכגון דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה [שמרו שמירה פחותה, ולא שמרו שמירה מעולה], ומשלם הוא כשאר תם —

אי לרבי אליעזר בן יעקב, כלומר, ואם כרבי אליעזר בן יעקב סובר רבי יעקב, הסובר שאף תם די לו בשמירה פחותה, נפרש את דברי רבי יעקב, בכגון דלא עביד ליה שמירה כלל [לא שמרו כלל], ולכן משלם הוא חצי נזק.

דתניא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: אחד תם ואחד מועד ששמרן שמירה פחותה, פטורין.

ושמא תאמר, אם בתם הוא עוסק, למה אמר "משלם חצי נזק", והרי היה לו לומר "רבי יעקב מחייב"? לא תיקשי. כי לכך אמר "משלם חצי נזק", כדי להשמיענו שהנידון הוא בתם, והא קא משמע לן רבי יעקב,

בחדא [סובר הוא כרבי יהודה בדבר אחד, וחולק עליו בדבר שני] —

ומפרשין: סבר רבי יעקב כרבי יהודה בחדא:

[דאילו⁽⁹⁾] רבי יהודה סבר בעלמא צד תמות במקומה עומדת, ונמצא, שחיובו בחצי הנזק שמצד תמות, תלוי בדין "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו" —

ופליג רבי יעקב עליה דרבי יהודה בחדא:

דאילו רבי יהודה — הסובר שזק שלם הוא משלם — סבר בהכרח, מעמידין להם אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, ולכן סובר הוא שהוא משלם נזק שלם הכולל בתוכו חצי נזק מגופו מצד תמות.

ורבי יעקב — הסובר שאינו משלם אלא חצי נזק — סבר שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, ולכן לא משלם אלא פלגא דמועד [אינו משלם אלא את חצי הנזק שמצד המועדות].

אמר הקשה ליה רב אחא בר אבבי לרבינא:

בשלמא לאבבי, דאמר פליגי רבי יעקב ורבי יהודה "אם מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", ולדעת רבי יעקב "אין מעמידין", שפיר ניחא מה שהוא מפרש את הברייתא הראשונה במועד; שהרי בתם אי אפשר לפרשה, כי לדעת רבי יעקב "אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו"!

אלא לרבא, דאמר לא פליגי רבי יעקב ורבי

9. תיבת "אילו" אין לה מקום כאן.